

3889
CS

ČESKOSLOVENSKO 38–89
VNITŘNÍ POHRANIČÍ: MODELOVÉ HODINY

Obsah

Modelová hodina 1 Odsun multiperspektivně	3
Modelová hodina 2 Migrace a transfery na sklonku války	8
Modelová hodina 3 Poválečný nástup komunistické moci	17
Modelová hodina 4 Pamětnické perspektivy	24
Modelová hodina 5 Kolektivizace	28

Aktivita v kostce

Žáci se seznamují s různými hodnoceními a pohledy na poválečný odsun Němců z Československa. Srovnávají vyprávění Matyáše Krejcara, který byl v odboji, s vyprávěním Anny Grötschel, která byla odsunuta, a Rudolfa Jánského, který se odsunu vyhnul. Vnímají rozdíly v těchto promluvách a zaujímají vůči nim vlastní postoje.

Didaktické cíle

Žáci se seznamují se situací českých Němců po válce, vnímají rozdíl mezi situací v létě 1945 a poměry panujícími v souvislosti s organizovanou fází odsunu.

Žáci rozumí historické kauzalitě událostí: vnímají události v širších souvislostech, promýšlí příčiny a důsledky historického dění.

Žáci analyzují odlišné pohledy na odsun a rozumí argumentům jednotlivých historických aktérů.

Cvičení je zaměřeno na ilustraci principu multiperspektivy v dějinách.

Žáci si uvědomují význam sociálních dovedností při komunikaci s pamětníky, rozvíjí sociální inteligenci.

Časová náročnost

Příprava učitele: 35–40 min.

Práce ve vyučování: 40–45 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

H1.S2b Rozhovor s Matyášem Krejcarem II

H1.S5 Komiks Příchod Krejcara do vsi

B1.S3 Rozhovor s Annou Grötschel

B1.S4 Komiks Organizovaný odsun

I1.S2 Rozhovor s Rudolfem Jánským

I1.S5 Komiks Odsun Jánských

Další materiály

Další materiály jsou dostupné online na webu Dějepis ve 21. století:

<http://www.dejepis21.cz/odsun-multiperspektivne>

Filmová ukázka 1: Poválečný český pohled na Němce (Nadlidé, 1946, r. Václav Wasserman), 1:39 min.

Filmová ukázka 2: Změna pohledu na odsun (Alois Nebel, 2011, r. Tomáš Luňák), 1:23 min.

Metodické podněty

Cvičení je zaměřeno na ilustraci multiperspektivního přístupu k minulosti, a to ve dvou rovinách.

V první řadě na ilustraci rozdílnosti tradičního českého pohledu (odsun jako nevyhnutelný důsledek války) a pohledu německého (odsun jako nespravedlnost). První pohled představuje Krejcar, druhý Grötschel.

Cílem srovnání těchto dvou pohledů není jejich převzetí, opakování ani ztotožnění se s jedním pohledem jako tím „správnějším“. Výuka se zaměřuje na jejich překonání, respektive syntézu z vyšší poznávací perspektivy. Hlavní didaktický cíl představuje popis pamětnických postojů a porozumění jejich podmíněnosti (žáci vnímají generační, národní, genderovou perspektivu, promyšlejí v těchto souvislostech jednání a postoje aktérů). Žáci si uvědomují, že jsou tyto postoje z pohledu aktérů historického dění sice legitimní a logické, ale nelze je jednoduše ztotožnit s historickou skutečností. Žákům se v rámci cvičení problematizuje jednoduchá představa historie jako objektivní skutečnosti, kladou si otázky, pátrají po možnostech a cílech dějepisného poznání. Učitel může tuto poznávací nejistotu směřovat k formulaci odpovídající představy o historii (pluralita pohledů a možných hodnocení). Krejcar zdůrazňuje ve své vzpomínce především širší politický kontext a (poněkud všeobecně) pohled na Němce, kteří před válkou selhali jako demokraté. Pohled Grötschel je užší, chybí v něm širší politický kontext, zdůrazňuje především osobní rozměr odsunu. Oba pohledy jsou možné, nelze však přehlížet jejich omezení (něco nezohledňují). Pamětnické perspektivy však nemusí být pro současnou mladou generaci závazné, mladí lidé, kteří tyto perspektivy neprožili, mohou obě tyto perspektivy chápat, aniž by se museli nutně pro jednu z nich rozhodovat.

Druhá rovina modelové hodiny založené na multiperspektivitě se vztahuje k tomu, jak je obraz minulosti zpřítomňován v paměti (individuální i kolektivní). Pohledy Krejcara a Grötschel zde zastupují nejen velká národní vyprávění (kolektivní paměť), ale též dvě naprosto osobní vzpomínky. Především na detailu odlišného vzpomínání (chování vůči fence Waldi) můžeme ilustrovat zvláštnosti individuální paměti. Zatímco ve vzpomínce Grötschel nějaký český voják fenku nakopne, v Krejcarově vyprávění stojí fenka vedle něj. V tomto detailu se tak ukazuje nespolehlivost paměti. Takovýto malý detail pak můžeme zobecnit, abychom upozornili na subjektivitu pamětnických výpovědí.

Cvičení se ale zaměřuje i na zdůraznění proměny postavení Němců po válce – zatímco Rudolfovo vyprávění na poválečnou situaci zdůrazňuje násilné chování Čechů, vyprávění Anny se dotýká organizovanější druhé fáze vysídlení českých Němců, ve které se už násilnosti nevyskytovaly. Odlišnosti jsou dány především stylem chování a jednání (násilné v prvním případě, oficiální a byrokratické v druhém případě).

Doplňkově může učitel v rámci modelové hodiny, tak jako i u jiných součástí hry, zdůraznit sociální kompetence při vedení rozhovoru. Zvláště u Krejcara a Jánského je třeba opatrně volit možnosti, protože málo empatické formulace otázek znamenají konec rozhovoru. Vzhledem k velkému množství materiálu, který se má během hodiny prezentovat, doporučujeme omezit volbu „rizikových“ odpovědí a spíše než jejich nevhodnost demonstrovat, a tak komentovat důsledky, které by jejich odpověď mohla mít. V případě časové rezervy lze na analýzu vyprávění navázat rozbořením filmových obrazů německého národa. Zatímco první ukázka z poválečného filmu ukazuje všechny Němce jako příslušníky nediferencované masy, přičemž používá nálepkovitých charakteristik (panská rasa, odvěký útok na Východ, aj.), druhá ukázka ze současného filmu už výrazně diferencuje a národnostní charakteristiky jsou pro jednání dějinných aktérů irelevantní, jak mezi Čechy, tak i mezi Němci jsou slušní lidé.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Vysvětlení kontextu: cca 5 min.

- **historický:** idea odsunu: česko-německé napětí eskalující od Mnichova přes protektorát, heydrichiádu, konec války
- **kontext hry:** Památkář vytváří pasport školy a přitom se seznamuje s historií obce. Rozdání pracovních listů, instrukce pro žáky – při analýze.

Fáze 2 cca 10 minut

Reflexe organizovaného odsunu z české perspektivy

Matyáš Krejcar: H1.S2b + H1.S5: cca 10 min.

Je třeba se soustředit na otázky spojené s odsunem a upozadit otázky směřující k Pražskému povstání – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

Fáze 3 cca 10 minut

Reflexe organizovaného odsunu z české perspektivy

Reflexe organizovaného odsunu z německé perspektivy

B1.S3 Anna Grötschel + **B1.S4** Organizovaný odsun: cca 5 min.

(obě scény na sebe navazují)

Je třeba se soustředit na otázky spojené s koncem války a odsunem a fotografiemi – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

Fáze 4 cca 5 minut

Reflexe divokého odsunu

Rozhovor s Rudolfem Jánským + Divoký odsun **I1.S2** + **I1.S5:**

Je třeba volit sociálně citlivé odpovědi, abychom se dostali na konec rozhovoru – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

(v případě časové rezervy) návrat k rozhovorům s Matyášem Krejcarem a Annou Grötschel

Fáze 5 cca 10–15 minut

Reflexe odpovědí a navazující tázání: 5-10 min.

- Nakolik myslíte, že Krejcarova vzpomínka na odsun vyjadřuje mínění české veřejnosti?

Co podle vás formuje pohled Matyáše Krejcara na odsun?

Má podle vás na takovýto pohled právo?

- Zamyslete se nad tím, jak vzpomíná na odsun Anna a jak Rudolf. V čem jsou rozdíly?

- Všimli jste si odlišné vzpomínky Grötschel a Krejcara na závěr odsunu v komiksu?

Co nám tato odlišnost o paměti vypovídá?

Závěry diskuse můžeme zaznamenat formou myšlenkové mapy.

Alternativně můžeme místo dalšího rozšiřování obrazu pamětnických perspektiv využít filmových obrazů, které problematiku odsunu a „toho druhého“ ukazují v různých souvislostech (filmová ukázka 1 a 2).

Pracovní list 1A Odsun multiperspektivně

	Matyáš Krejcar	Anna Grötschel	Rudolf Jánský
Jakým způsobem prožíval/a konec války?			
Jak vzpomíná na odsun?			
Co si myslí o odsunu dnes?			
Co ví o osudech rodičů Rudolfa Jánského?			
Co říká o balíčku? Co si o vzpomínkách a názorech Krejcara/ Grötschel/ Jánského myslíte vy?			

Pracovní list 1B Odsun multiperspektivně

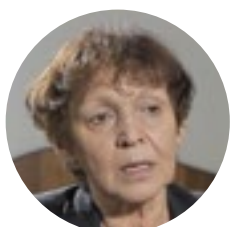

Matyáš Krejcar

Co byly
Revoluční gardy?

Jak vysvětluje Krejcar
rabování?

Jaké byly nálady
vojáků?

Anna Grötschel

Jak prožívali
čeští Němci konec
vátky?

Co se stalo
s jejími rodiči?

Jak Anna
hodnotí odsun?

Jaké byly její další
osudy v Německu?

Rudolf Jánský

Co se stalo
s Rudolfovými rodiči?

Co se stalo
s jeho sestrou?

Jaké byly jeho další
osudy?

Jaký je rozdíl mezi vzpomínkou na odsun u Anny a u Rudolfa? Čím si to vysvětlujete?

Jak vzpomíná na odsun Krejcar a jak Anna? V čem vidíte rozdíl?

Uvedte do správné časové posloupnosti, charakterizujte a přiřadte ke vzpomínkám:
kdo na co vzpomíná?

- ___ Konec války
- ___ Divoký odsun
- ___ Organizovaný odsun

- Vzpomínka Krejcara
- Vzpomínka Anny
- Vzpomínka Rudolfa

Aktivita v kostce

Žák se seznámí se souvislostmi, které vedly k odsunu Němců z Československa. Pozornost se soustředí na eskalaci česko-německého konfliktu na konci války a radikalizaci postojů Čechů vůči Němcům v důsledku válečného utrpení a událostí. Žáci sledují mozaiku příběhů: příběh odsunuté Němky, Čecha schvalujícího odsun a občana, který se jako dítě odsunu vyhnul a který se považuje za Čecha. Žáci posuzují jednotlivá vyprávění a snaží se je hodnotit.

Didaktické cíle

Žáci zasadí téma odsunu Němců do širších historických souvislostí, především se seznámí s německou represivní politikou za války a porozumí dobové atmosféře, ve které byl odsun realizován.

Žáci rozumí tomu, že migrace neskončily s druhou světovou válkou, ale že válka uvedla do pohybu migrace, které skončily až dlouho po jejím konci.

Žáci interpretují individuální vzpomínky, respektují jejich svébytnost, vnímají a kriticky hodnotí jejich subjektivitu.

Časová náročnost

Příprava učitele: 30–35 min.

Práce ve vyučování: 40 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

B1.S3 Rozhovor s Annou Grötschel

B1.S4 Komiks Organizovaný odsun

E1.S2b Rozhovor s Aloisem Klepalem II

E1.S3 Komiks Pochod smrti

I1.S5 Komiks Odsun Jánkových

D2.S1 Komiks Věšení vlajky

D2.S1 Obecní kronika a fotografie

Další materiály

Další materiály jsou dostupné online na webu Dějepis ve 21. století:

<http://www.dejepis21.cz/migrace-a-transfery>

Texty: Vzpomínky na odsun (Pracovní list 2)

Obecní kronika: Zajatci a Konfiskovaný majetek (Pracovní list 3)

Metodické podněty

Cvičení má v zásadě dva cíle: zasazení odsunu do širšího historického rámce a reflexi pamětníka jako historického média a zdroje informací o minulosti. V rámci cvičení se konfrontují dvě perspektivy: Anny Grötschel, odsunutá sudetské Němky, která se po letech vrací na místo, kde vyrůstala, a Aloise Klepala, syna komunistického funkcionáře, který je v současnosti podnikatelem. Zatímco Grötschel líčí odsun jako individuální tragédii, Klepal zdůrazňuje utrpení Čechů za války (jeho otec byl v koncentráku) a odsun vidí jako přirozený důsledek války. Za vyprávěním AG následuje komiks Organizovaný odsun, který ilustruje perspektivu odsouvaných, komplementem není pohled odsouvajících, ale vyprávění o pochodu smrti na konci války. Klepal klade odsun do jiných souvislostí.

Vyprávění Anny Grötschel cílí na reflexi a porozumění odsouvaných Němců, cílem je docílit empatie vůči odsouvaným Němcům, kteří ztrácejí své domovy a své tradice. Toto porozumění a empatii ovšem vystavíme konfrontací s vyprávěním Klepala o konci války, především o pochodu smrti. Tím ilustrujeme brutalitu režimu a odsun (aniž bychom jeho relevanci zatím hodnotili) zasadíme do tohoto kontextu. V komiksu Odsun Jánských problematizujeme Klepalovo tvrzení, že neví o žádných násilnostech při odsunu. Poslední komiks (Věšení vlajky) ilustruje jeden z důvodů dobové protiněmecké hysterie. Chronologicky předchází prvnímu prezentovanému komiksu (Organizovaný odsun) a zdůvodňuje tak chování Vachka (muž, který v tomto komiksu poukazuje na to, že „mu zabili syna“).

Hodina je založena na představení různorodých vzpomínek na jednu událost (odsun Němců) a zároveň na problematizaci každé individuální vzpomínky. Žák by si měl uvědomit subjektivitu každé takové vzpomínky. Tedy, že každá pamětnická výpověď se konstruuje v konkrétní sociální a kulturní realitě jednoho každého pamětníka, a nezohledňuje tudíž celostní perspektivu a všechny faktory, které se ke vzpomínané události mohou vztahovat.

Mozaikovitý charakter zpřístupňování jednotlivých událostí s sebou nese nutnost konstruovat souvislosti mezi jednotlivými střípky informací. Tato torzovitost cílí na rozvoj schopností žáků vytvářet kauzální řetězce a posiluje jejich deduktivní schopnosti. Torzovitost tak podporuje jejich schopnost vyvozovat obecnější závěry z dílčích informací.

Navazující aktivita je založena na práci s „opravdovými“ vzpomínkami, tentokrát ve formě textů. Koláž textů se zaměřuje nejen na popis okolností odsunu, ale i na dobové souvislosti. Závěry jejich analýzy tak mohou potvrdit závěry učiněné v předchozích fázích hodiny.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Uvedení do kontextu

Historický kontext

- radikalizace česko-německého vztahu (1938–1942–1945)

Kontext hry

- Hráč je v pozici památkáře, který má rozhodnout o osudu staré školy, k níž se váže řada malých příběhů místních obyvatel. Během svého šetření se s těmito osudy setkává.

Kontext postav

- Anna Grötschel: odsunutá Němka
- Alois Klepal: Čech souhlasící s odsunem, syn komunisty, podnikatel

Rozdáme pracovní listy.

Fáze 2 cca 5 minut

Německá perspektiva konce války

B1.S3 Rozhovor s Annou Grötschel + **B1.S4** Komiks Organizovaný odsun.

Obě scény na sebe navazují. Rozhovor směřujeme na školu a důvod návštěvy, téma fotografií se snažíme vyhnout – žáci pracují s pracovním listem.

Fáze 3 cca 5 minut

Česká perspektiva konce války

E1.S2b Rozhovor s Aloisem Klepalem II + **E1. S3**.

Rozhovor směřujeme k otázkám reflektujícím česko-německou historii, vyhněte se otázkám po otci nebo využití školy – žáci pracují s pracovním listem.

D1.S3 Komiks Věšení vlajky

Ilustrace důvodů, proč na konci války převažovaly mezi českou veřejností protiněmecké postoje.

Fáze 4 cca 5 minut

Reflexe komunitní poválečné paměti

D2. S1 Obecní kronika a fotografie – souběžně rozdáme Obecní kroniku v PDF.

Soustředte se na poválečný vývoj obce (s. 39–43).

Fáze 5 cca 10 minut

Vytváření myšlenkové mapy – souvislosti mezi historickými skutečnostmi a pamětníckými perspektivami.

Žáci pracují ve dvojicích a vytváří myšlenkovou mapu.

Při práci mohou využívat učebnice, popř. i jiné zdroje (internet, odbornou literaturu), mohou zohledňovat i rodinnou tradici.

Fáze 5 dle potřeby (10 minut)

Reflexe závěrů, následné aktivity.

Na závěry analýzy pamětnického vyprávění můžeme navázat analýzou textů „opravdových“ pamětníků (Pracovní list 2).

Žáci pracují ve skupinách, v jejichž rámci si sami organizují práci.

Pracovní list 1 Migrace a transfery na sklonku války

	Grötschel	Klepal
Jaké události spojuje s koncem války?		
Které události jsou podle vás nepravdivé nebo nepřesné?		
Jak byste tyto vzpomínky hodnotili?		

Pokuste se vysvětlit následující pojmy

Národní hosté

Volyňáci

Pokuste se vytvořit na základě vzpomínek myšlenkovou mapu, která reflektuje následující pojmy a zachycuje souvislosti, které mezi nimi mohou být.

Pochody smrti

Obyvatelé pohraničí

Události před koncem války

Odsun Němců

Vzpomínky Čechů

Vzpomínky Němců

Migrující skupiny

Pracovní list 2A Vzpomínky na odsun

Text 1 Vzpomínky na odsun: tradiční české vyprávění

Skutečně pro nás existovalo to jedno: byl to nepřítel a nepřítel, s kterým není možná se nějakým způsobem dohodnout. A museli jsme bojovat na život a na smrt. A kromě některých takových těch jednotlivostí při tom nasazení třeba tam u toho Dunkerque nic takového zvláštního nebylo. Na mě potom zapůsobilo to, po konci války, když jsme se dostali z Francie k nám do Československa, jak vypadala ta německá města. To jsme si vůbec nedokázali představit, jak to tak asi... A kde ty lidi vůbec budou žít. Podívejte, já bych chtěl říct takhle něco: zpočátku nám nebyla úplně tak jasná otázka odsunu těch nacistů od nás. Ale pak jsme si zvykli na to, že není jiná cesta. Protože v tom celém pohraničí se nemohlo konat s každým jednotlivcem soudní jednání. Vždyť tam ani nebyla žádná státní moc, která by mohla něco takového dělat. A podívejte se, první noc, kterou jsme po návratu strávili tady v Československu, to bylo v tom... Tam werwolfové noc předtím vyvraždili celou českou okresní správní komisi. Stříbro, pardon, Stříbro se to jmenovalo, já jsem si nemohl vzpomenout. Ve Stříbru. A to jsme si řekli – to není a nemůže být na nikom vidět, jestli je takový, nebo onaký, musí prostě pryč.

A my jsme taky vycházeli z toho a taky přišlo to časem, že otázka je: A co bude v budoucnu? Budem tady mít asi 3 000 000 občanů, kteří vlastně nebudou, nevidí to Československo za svůj stát a zase se budou snažit tu republiku likvidovat? Tak to bylo jednoznačný hledisko a já mohu říct, že když dnes čtu různý takový ty diskuse a čtu různý články, tak to čert aby člověka vzal. Protože to většinou píšou lidé, kteří to vůbec ani neznali. Protože se narodili po válce nebo během války a vůbec nevědí, o co tam šlo. Že přitom zejména v těch prvních týdnech došlo k různým přehmatům, o tom není pochyby. Ale tady se jedná o podstatě té věci a myslím, že můžeme být rádi, že jsme, jaký jsme.

Zdroj: Paměť národa www.pametnaroda.cz

Analyzujeme, interpretujeme

1. Shrňte, jak tzv. odsun a jeho okolnosti Semmel hodnotí.
2. Jakými okolnostmi zdůvodňuje realizaci odsunu?
3. Kdo v jeho vzpomínkách reprezentuje německý národ?
4. Jak se v jeho vzpomínkách projevuje princip tzv. kolektivní viny a porušení presumpce nevinny německých občanů?

Pracovní list 2B Vzpomínky na odsun

Text 2 Nepolitické vzpomínky na odsun

Pamatuji si ten odsun Němců. Přestože jsem od Němců nezažila nic dobrého, tak mi to bylo strašně líto. Když jsem to viděla, ty staré lidi. . . To byli zemědělci z těch místních chalup, sedření dědkové a báby. Když jsem je viděla v té řadě s kufry, to mi připadalo jako Židé za války. To jsem dlouho nemohla přenést přes srdce, že jsem viděla odsun Židů a pak zase odsun Němců. Člověk to v sobě potom měl dlouho. Každý s sebou mohl mít jen padesát kilo. Ten odsun se mi zkrátka moc nelíbil.

Zdroj: Paměť národa www.pametnaroda.cz

Analyzujeme, interpretujeme

1. Shrňte, jak hodnotí paní Kulhánová odsun.
2. Kdo v jejích vzpomínkách reprezentuje německý národ?
3. Jaké argumenty pro/proti realizaci odsunu u ní můžeme nalézt?

Text 3 Vzpomínky na odsun: dobové okolnosti soucitu

Ten cit k těm, kteří byli vyvezeni, se prostě ztratil, protože my jsme měli svých starostí dost, o to, abychom našli své příbuzné, abychom mohli umístit ty, co přišli a neměli třeba vůbec nic. To byli všechno vojáci, ti Židé, kteří prošli světovou válkou, kteří odešli z republiky, vrátili se a nenašli žádné rodiny a nenašli nic. Tak jaképak slitování s těmi, kteří měli být dáni na odsun. To vůbec nepřipadalo v úvahu. To byla taková obousečná zbraň. Jestliže na to chtěl někdo ukazovat, tak dostal hned odpověď: „Co by se stalo s tebou, kdyby zvítězili?“ Takže se ten odsun tak nějak přešel, aniž by se uvažovalo nad tím, že to přinese nějaké příkoří těm druhým.

Zdroj: Paměť národa www.pametnaroda.cz

Analyzujeme, interpretujeme

1. Shrňte, jak tzv. odsun a jeho okolnosti Oldřich Halad s odstupem let hodnotí.
2. Lze z jeho vzpomínek usuzovat, jak byli Němci v poválečné době hodnoceni?
3. Bylo možné s nimi soucítit? Proč ano/ne?

Pracovní list 2C Vzpomínky na odsun

Text 4 Divoký odsun: německé svědectví

Devátého května vtrhla ruská armáda do Blumenau. Rabovali, znásilňovali ženy každého věku. Ve vsi zavládl mezi občany strach a hnus. Čtyři obyvatelé byli ruskými a českými vojáky zabiti. 26. června prvních 337 občanů od kojenců, mladých či starých bylo odtrženo od domů, statků a vlasti. Pouze s pár ručními zavazadly, popadnutými ve strachu a rozčilení, které si mohli vzít sebou, za brutálního bití české chátry, odešli na louku vedle vsi, kde za velkého deště museli překonat noc. Další den pochodovali pěšky 8 km do Poličky a to museli zvládnout opět za hustého deště. Tady byli nuceni pod hrozbou zastřelení odevzdat cennosti, zlato a vkladní knížky, pokud vůbec nějaké zachránili již při konfiskaci majetku doma. Také pěkné kusy oblečení jim byly odebrány. Nebylo jim dopřáno ani polévky, kterou si připravili v kýblu, a tu jim jejich mučitelé (ozbrojení čeští civilisté) vylili před očima.

Téměř během byli nuceni projít Poličkou k nádraží, cestou je česká chátka bila a nadávala jim. Na nádraží byli donuceni (asi 60 osob) nasednout do dobytčáku a bez jídla a vody a jakékoliv lékařské péče byli převáženi do ruské okupační zóny. Vydechnutí bylo slyšet od těch, kteří byli zbaveni všech lidských práv, když zmizeli čeští dozorcí. Ale také v ruské zóně se o tyto bezdomovce nikdo nestaral, ani Červený kříž, ani církve či zastupitelstvo. Bloudili několik dní krajem, přespávali v senících a kůlnách, žebřali o jídlo, dokud někde něco nenašli. Při tomto nelidském vysídlení zemřelo bezprostředně 18 obyvatel Blumenau na tyfus ve východní zóně. Celkem během války a vysídlení přišlo o život 67 obyvatel Blumenau. Dosud zadržovaní neodsunutí obyvatelé pracovali jako pacholci a děvečky na některém statku bez nároku na odměnu nebo byli nasazení na práce na českém území. Museli nosit na rukáve pásy s označením N = Němec a všechna práva jim byla odeprána. V Květné, jak se obec nyní jmenuje, žije nyní asi 200 Čechů a jedna jediná Němka, původní obyvatelka. 41 domů bylo po roce 1946 Čechy zbouráno a další zpustly.

Leopold Walla: Blumenau (rukopis), nedat., citováno dle Jaroslav Najbert.

Češi a Němci na Poličsku ve 20. století: regionální sonda do česko-německého soužití na území národnostně smíšeného okresu Polička. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, s. 134–135.

Text 5 Divoký odsun: české svědectví

Z oken našeho domku v Husově ulici č. 24 jsem rozhořčeně pozoroval část tzv. divokého odsunu. Rabovací gardisté s holemi v rukou hnali bezbranné Němce z okolních vesnic (kteří celý život jen pilně obdělávali svá políčka a ničím se neprovinili) a bez ohledu na věk a zdraví je nutili utíkat. Jeden stařec umdléval, nemohl již. Gardista k němu přiskočil a udeřil tak prudce, až vystříkla krev. Mně bylo čtrnáct let, nemohl jsem to už snést, vyběhl jsem z domku a zavolal na toho gardistu: „Co to děláte, pane? To jste Čech?“ (Měl jsem v sobě ještě ilusi o humánnosti Čechů.) Ten ozbrojenec tedy napřáhl hůl na mne a zařval: „Ty se jich ještě budeš zastávat? Tak jsi stejná svině jako oni. Marš s nimi do transportu!“ V posledním okamžiku mne zachránila moje maminka.

Otakar A. Kukla (rukopis), Polička 2008, citováno dle Jaroslav Najbert.

Češi a Němci na Poličsku ve 20. století: regionální sonda do česko-německého soužití na území národnostně smíšeného okresu Polička. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, s. 134–135.

Analyzujeme, interpretujeme

1. Pokuste se na základě ukázek charakterizovat tzv. divoký odsun Němců z Československa.
2. V jakých rolích se Češi tzv. divokého odsunu účastnili?
3. Zkuste se vžít do situace vyháněných německých obyvatel. Jak jim tato událost změnila životy?
4. Zkuste vypátrat, jaký je dnešní postoj české veřejnosti nebo vlády k odsunu a jeho jednotlivým fázím.

Pracovní list 3 Pamětní kniha

1945

Zajatci

Tisíciletá Hitlerova říše byla poražena. Ještě ve chvílích bojů v Praze Češi, kteří zde zůstali, tvoří místní národní výbor a vzápětí pak přicházejí, vracejí se první Češi. Bezpečnost po nějakou dobu zajišťovala posádka Rudé armády, ubytovaná v bývalé německé škole. Tato kronika, která byla za okupace pečlivě uschována, je nyní navrácena ke svému účelu.

Jako náhradní síly za narukované muže byli do vesnice za okupace posíláni zavlčení Ukrajinci, Poláci. . .

Bylo jich tu mnoho, někteří trvaleji, někteří přechodně. Jeden z nich, zaměstnaný u A. Uhrové, se s touto selkou sblížil po smrti jejího muže a zůstal už zde.

Národní hosté

Koncem války i naše obec měla hosty. Němci vyklizovali na východě území před příchodem Rudé armády. Museli jsme je umístit ve školní budově. Školní nábytek se „uskladnil“ na půdě, zčásti na dvoře. Pomůcky a archiv školy se naházely do jedné z místností školy. I archiv sloužil jako palivo. Bylo těžko pak všechn tento materiál třídít. Místnosti školy byly pobytém „hostů“ z východních oblastí Německa hodně poškozeny, nábytek, zvláště lavice, namnoze štípán na palivo, pomůcky rozbity.

Místní správní komise 1945

V době od května 1945 až do konce roku nastalo osídlování obcí zdejšího obvodu uvědomělými Čechy, kteří přejímali po Němcích jejich majetky do národních správ. Narychlo se opravilo několik školních místností, ve kterých začala fungovat místní správní komise.

Konfiskovaný majetek

Movitý majetek, konfiskovaný Němcům, byl u nás snesen do prázdné učebny školy a odtud přidělován osídlencům.

Nábytek, pokud byl konfiskován, většinou přejímali osídlenci přímo v bytech nebo z bytů se převážel uchazečům.

O přidělech nebyla vedena žádná evidence. Protestoval jsem proti tomu a žádal jsem místní organizace KSČ, aby zjednala nápravu. Byl jsem pověřen já a s. Josef Horký, abychom uvedli agendu do pořádku. Ačkoliv jsme byli odkázáni většinou jen na místopřísežná prohlášení o převzetí konfiskátů, přece jen jsme evidenci pořídili celkem dobře. Pochopitelně, mnoho lidem se pořádek v evidenci nelíbil, získal jsem tím dost nepřátel v obci. Při rozdělování konfiskátů byly rozděleny i hudební nástroje, které původně byly škole dány do úschovy, a to bez vědomí školy. Při provedených odsunech bylo zabaveno různé šatstvo, prádlo, zlato a stříbrné předměty, jichž hodnota činila 2.850.000 Kčs. Věci byly zabaveny a odevzdány ONV v Žatci, na potvrzení.

Aktivita v kostce

Žáci se seznámí s poválečnou situací v Československu a s růstem vlivu KSČ. Na příkladu konkrétní vesnice se ilustrují faktory vedoucí k vzestupu KSČ. Jan Vlk je volyňský Čech, který bojoval v řadách Svobodovy armády. Je to frontový veterán a má své zkušenosti se Sovětským svazem. Jeho zkušenost stojí v přímém protikladu se zápecnictvím vesničanů a jejich iluzí o SSSR.

Didaktické cíle

Žáci se seznámí s politickými postoji obyvatel pohraničí po druhé světové válce.

Žáci se seznámí s výsledky voleb 1946 a porozumí jejich významu pro další směřování společnosti.

Žáci interpretují obrazy a na základě dílčích informací vytváří širší závěry.

Žáci interpretují texty – konfrontují různé texty a vytváří na jejich základě širší závěry.

Časová náročnost

Příprava učitele: 20 min.

Práce ve vyučování: 40 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

A1.S7 Příchod Vlka do vsi

A1.S4 Rozhovor s Janem Vlkem

D2.S1 Obecní kronika

Další materiály

Další materiály jsou dostupné online na webu Dějepis ve 21. století:

<http://www.dejepis21.cz/povalecny-nastup-komunisticke-moci>

Obecní kronika: Příchod Volyňských a Volby 1946 (Pracovní list 3)

Volební program KSČ v roce 1946 (výběr) (Pracovní list 2)

Metodické podněty

Cvičení je tematicky zaměřeno na poválečný nástup komunistické moci. Podobně jako v jiných hodinách je základní metodou postupné zpřístupňování torzovitých dílčích informací, které postupně skládají širší obraz sociálních vztahů v dané komunitě, postojů jednotlivých aktérů, jejich jednání a proměn motivací. V úvodu cvičení žáci sledují komiks Příchod Vlka do vsi. Jejich cílem je identifikovat jednotlivé postavy. Proto je lepší nedávat v úvodu příliš detailní informace o postavách, ale postupně je odkrývat. Žáci mohou dedukovat, že Vlk je vojákem (má uniformu, Pláteník jej tak oslovuje).

Z komiksu ani z následného rozhovoru se sice nedozvíme nic bližšího o Pláteníkovi ani o předsedovi, ale lze dedukovat, že jsou to starousedlíci, kteří celou válku prožili v místní vsi. V tomto kontextu působí Pláteníkovo prohlášení, že „jsme se tady taky rvali s Němci“, poněkud nepatřičně. Prvním cílem reflexe komiksu je tedy postižení vztahu ke konfiskátům. Druhý cíl reflexe komiksu je spojen se závěrečnou pasáží, kdy je Vlk svědkem debaty místních vesničanů o tom, koho budou volit. Žáci se snaží identifikovat politické postoje jednotlivých aktérů.

V této fázi zatím neví, že komunistický agitátor je Klepal, otec podnikatele Aloise Klepala. Závěry žáků pak konfrontujeme přímo s výpovědí Vlka, jeho zkušenost z Volyně v tomto modulu upozadíme.

V další fázi pak žáci reflektují dění v obci, jak je zapsáno v Pamětní knize obce. Všimají si výsledků politického dění, identifikují předsedu MO KSČ a hledají zdůvodnění vysokého rozdílu mezi celostátním výsledkem a výsledkem v obci. Závěry získané analýzou místního dokumentu žáci doplní analýzou volebního programu KSČ (resp. vybraných bodů tohoto – programu) z roku 1946.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Seznámení s kontextem

- **seznámení s historickým kontextem:** 3. republika, volby 1946
- **seznámení s kontextem hry:** Hráč je v pozici památkáře, který má rozhodnout o osudu staré školy, k níž se váže řada malých příběhů místních obyvatel. Během svého šetření se s těmito osudy setkává.

Fáze 2 cca 5 minut

Seznámení s poměry v poválečném pohraničí

A1.S7 komiks Příchod Vlka do vsi

Žáci se pokouší identifikovat jednotlivé postavy v komiksu závěry si zapisují do pracovního listu, mohou pracovat ve dvojicích (po celou dobu cvičení).

Fáze 3 cca 10 minut

Reflexe závěrů: prohloubení historického porozumění

Konfrontace závěrů žáků, místo zpřesňujícího výkladu pustit rozhovor s Janem Vlkem

A1.S4 – je třeba upozadit jeho vyprávění o nasazení v armádě a soustředit se na příchod do vsi a vztahy s místními, popř. poválečné osudy Volyňáků.

Fáze 4 cca 10 minut

Reflexe nástupu KSČ k moci

D2.S1 místní kronika

V další fázi ukážeme žákům kroniku, lze také poskytnout klíčové zápisy (Příchod Volyňských a Volby 1946) v PDF (viz pracovní list 3). Žáci si všimají, jakého výsledku KSČ dosáhla – dělají si poznámky do pracovního listu.

Závěry analýzy místních voleb žáci konfrontují s celostátními výsledky a hledají důvody rozdílu. Analyzují také volební program KSČ (Pracovní list 2) – závěry si žáci znamenají do pracovního listu.

Fáze 5 cca 5 minut

Reflexe závěrů: prohloubení historického porozumění

Společná reflexe závěrů – na závěr je možné ukázat Obecní kroniku, s. 79 – Únor 1948: počátek nového života (viz též pracovní list 3) – zdůraznit souvislost voleb 1946 a února 1948.

Fáze 6 cca 5 minut

Shrnutí:

Tvorba myšlenkové mapy – hledání širších souvislostí komunistického úspěchu (válka, krize, odsun, . . .) – řízená diskuse

Pracovní list 1 Poválečný nástup komunismu

Příchod Vlka do vsi

	Vlk	Předseda	Pláteník	Bývalí majitelé statku
Identifikace postav – kdo jsou				
Co mohli dělat za války, jaký asi byl za války jejich postoj vůči nacistickému režimu?				

	Vlk	Vesničané
Politické postoje po válce		
Koho asi budou volit? (a případně, proč myslíte)		
Koho asi volit nebudou? (a případně proč)		

Závěry, zpřesnění Obecní kronika:

Kdo byl předseda KSČ v obci? Jakého volebního výsledku KSČ v obci dosáhla?

Porovnejte tento výsledek s celostátními výsledky voleb. V čem vidíte příčiny rozdílu?

Analyzujte předvolební program KSČ. Podobá se tento program Vlkovým zkušenostem z Haliče?

Pracovní list 2 Volební program KSČ v roce 1946 (výběr)

Pomluvy proti straně

Hloupé jsou všechny pomluvy proti komunistické straně. Rozšiřují o nás, že chceme totalitu. Byl vydán plakát, na němž je přeškrtnuto slovo totalita a pod tím je napsáno demokracie. Kdo se to bojí totality? Snad my, komunisté, chceme totalitu zavádět? Kdybychom bývali totalitu chtěli, byli bychom ji zavedli hned 10. května. Tehdy měli všichni malou dušičku. My však jsme rozumní a nechceme nikoho potlačovat. Víme, že celý národ nesmýšlí komunisticky, a my sami jsme se proto vyslovili pro 4 strany. A jestli dnes tyto strany volají proti totalitě, říkáme jim: Dnes už totalita nehrozí, fašismus je poražen. Proč jste však proti totalitě nebojovali v době druhé republiky? Proč jste tehdy šli s Beranem do jedné totalitní strany? Říkají nám dále, že sice dnes jsme pro rozdělení půdy, ale zítra že zaženeme rolníky do kolchozů. S tím strašila rolníky Goebbelsova a Moravcova propaganda. Tím víc, jak postupovala Rudá armáda, zesilovali Goebbelsové, Moravcové a Hrubí své štvance, aby rozrušili rostoucí důvěru rolníků k Sovětskému svazu a ke komunistické straně. Tím víc, jak se blíží volby, reakce znovu tuto lež opakuje a straší rolníky, že komunisté po volbách sáhnou ke zřizování kolchozů. Tyto reakční lži rozšiřují v předvolební kampani i někteří řečníci druhých politických stran. A jaká je skutečnost?

...

Správně řekl na našem sjezdu soudruh Nepomucký, že nikdy v dějinách českého národa nebyl selský stav tak početný jako právě dnes a ani čeští zemědělci neměli ve svém vlastnictví tolik půdy jako dnes, kdy zemědělskou politiku dělají komunisté. Komunisté se soukromého vlastnictví rolníků nedotkli a nedotknou. To je jasné stanovisko komunistické strany a český národ, český zemědělec měl již příležitost přesvědčit se o tom, že u nás se slova a činy nerozcházejí. Další takovou pomluvou, kterou o nás rozšiřují reakcionáři a nepřátelé sociálního pokroku, je, že jsme proti náboženství a církvím. Rok naší činnosti ve vládě podal nezvratné důkazy o lživosti tohoto tvrzení. Nebyl zavřen jediný kostel, jedinému knězi nebyl zkriven vlas na hlavě, nikdo nebyl pro svou víru pronásledován. Naopak byly zvýšeny státní platy kněžím. Kněží, kteří bojovali za osvobození a trpěli v nacistických věznicích, jsou ctěni a váženi.

...

Komunisté rozlišují mezi upřímnými věřícími lidmi, kteří milují svou vlast, a mezi škůdci lidstva, demokracie, kteří zneužívají náboženství k útokům proti vymoženostem lidu a zájmům národa. Z tribuny našeho VIII. sjezdu jasně prohlásil ministr informací Václav Kopecký, že jsme pro úplnou svobodu svědomí a vyznání a náboženskou snášenlivost. My vidíme v církvích pomocníky lidově demokratického režimu. Stejně tak ovšem očekáváme, že vlastenecké demokratické kruhy katolické církve budou vystupovat proti všem intrikám různých politikářů a velezrádných skupin tisovsko-hlinských.

...

Chceme, aby po všech zkušenostech, bez krveprolévání, ale důsledně byl prováděn vládní program, který je naším dílem, dílem vlasteneckým, ryze československým. Chceme, aby český národ šel po boku všech pokrokových národů, a hrdě se hlásíme k nejlepším tradicím českého národa, k tradicím husitů a táboritů, k tradicím našich buditelů Kollára, Jungmana, k tradicím Havlíčka, Palackého, Nerudy, Masaryka. Náš boj a naše práce nás opravňují, abychom byli nositeli a pokračovateli rozvíjení všech pokrokových myšlenek, které se zrodily v nejlepších hlavách našeho národa.

.....
Vnitřní pohraničí Poválečný nástup komunistické moci Modelová hodina
.....

Pracovní list 2 Volební program KSČ v roce 1946 (výběr)

Analyzujeme, interpretujeme

Sumarizujte sliby KSČ a srovnajte je s jejím postupem v padesátých letech.

.....

1946

Příchod Volyňských

Na konci léta roku 1945 přišli i Volyňští, zprvu samotní chlapci sami. První tu byl Vlček, pak přicházeli další. Obyvatelstvo nesourodé, s různými zvyky, názory, rozhledem. Volyňští, Moraváci, Slováci, z vnitrozemí Čech. Tohle všechno se musí vzájemně porovnat a najít si společný způsob života. Velký úkol, ne právě lehký.

Obnovení vyučování

Koncem června jsme provedli zápis. Mimo zájemce z řad německého obyvatelstva, přihlásilo se 15 českých dětí. Obecná škola zahájila vyučování v přírodě 5. července 1945. Docházka do školy byla velmi neurovnaná a práce ve škole omezovala se na zachraňování pomůcek, nábytku. Vědomosti dětí ve psí. Žáci těžko čtou, špatně píší, pravopis neznají skoro vůbec. Slovník ubohý, chudý. Po potížích se podařilo nový kolektiv stmelit, ukáznit. Prospěch žactva se zlepšoval úměrně s poznáváním, že vzdělání chudého dítěte je předpokladem ke zlepšení jeho života. Ale přesto zakořeněné zvyky v rodinách, leckde nebezpečná resignace, již alkohol je potvrzuje, tropí stále mnoho zla. Potíže ve školní práci nám působil stálý pohyb žactva. Během školního roku přicházely děti z vnitrozemí z různých škol, kde se učily podle různých učebnic s různými metodami.

Německé děti

1. září jsme začínali s 26 žáky, z toho bylo ryze české národnosti 13, ze smíšených manželství nebo dětí německé národnosti 13, během roku přibýlo 14 a ubylo 6. Německé děti mohly do vyřešení odsunu nebo přiznání čs. státního občanství do naší školy dobrovolně. Z 32 dětí mé třídy jich 18 už některý ročník opakovalo, někteří i 4x.

Ruský jazyk

Ve 4. a 5. postupném ročníku se zavádí vyučování ruskému jazyku. Úkolem obecné školy je seznámit žactvo s psací i tiskací azbukou. Vážný nedostatek je, že na vyučování ruského jazyka nejsme připraveni, neumíme namnoze sami azbuku. Přesto pouštíme se rádi do nové práce, učíme se spolu s dětmi základům ruské řeči.

Vzpomínka na den hanby

15. března byla za účasti veřejnosti uspořádána vzpomínka na den hanby, odevzdání okleštěných našich zemí pod „ochranu“ Ad. Hitlerovi.

Nedostatek pracovních sil

Potýkáme se s řadou těžkostí, hlavně ve stavebnictví. Materiál není vůbec žádný, pracovních sil naprostý nedostatek. Lidé odcházejí do pohraničí, aby zlepšili svá postavení. Jdou na samostatné zemědělské usedlosti, dostávají samostatné činnosti. I do státního aparátu se přijímá mnoho nových lidí. Stavitelé pochopitelně nemají pracovních sil.

Volby 1946

V únoru 1946 navržena okresní správní komisi nová místní správní komise. Navrhovali jsme po 3 členech za každou politickou stranu, byla schválena jen 6ti členná. Členové se scházeli pravidelně na porady. Později ale spolupráce se rozbila, S. Klepal v mnoha věcech rozhodoval sám, bez souhlasu ostatních, a to bylo využíváno jako záminky proti místní organizaci KSČ. Naštěstí ale květnové volby, které se konaly v budově školy, nepostihl ještě tento rozklad. MO KSČ získala přes 60 % hlasů.

Aktivita v kostce

Žáci se seznamují se dvěma perspektivami pohledu na kolektivizaci zemědělství. Jádro aktivity spočívá v upozornění na více pohledů na jednu událost. Zatímco Jarmila Nováková ilustruje příběh diskriminovaných selských rodin, Alois Klepal zosobňuje „vítěze“ kolektivizace, tedy příběh komunistických funkcionářů. Žáci analyzují jejich argumenty a hodnotí jejich důvěryhodnost. Zvyšují si tak schopnost kritického přístupu k pamětnickému vyprávění. Aktivita pracuje se stejnými materiály jako v aktivitě „kolektivizace“, sleduje ale jiné vzdělávací cíle.

Didaktické cíle

Žáci se seznámí s procesem kolektivizace.

Žáci vnímají dvě perspektivy pohledu na minulost, analyzují tyto perspektivy, rozumí souvislostem mezi těmito perspektivami a kontextem, ve kterém vznikly, a zaujmají k těmto perspektivám stanovisko.

Žáci rozumí významu minulosti pro současnost a vnímají provázanost mezi oběma časovými rovinami.

Žáci jsou empatictí vůči pamětníkům, vnímají osobitost, svébytnost a individuální perspektivu jejich vyprávění o minulosti.

Žáci vnímají různé časové roviny (čtyřicátá léta, padesátá léta, současnost) a jsou si vědomi jejich vzájemných souvislostí.

Časová náročnost

Příprava učitele: 20 min.

Práce ve vyučování: 40–45 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

C1.S3: Rozhovor s Jarmilou Novákovou

C1.S4: Komiks Kolektivizace

E1.S2b: Rozhovor s Aloisem Klepalem II

Další materiály

V této aktivitě nejsou žádné rozšiřující materiály.

Metodické podněty

Ačkoli je tématem reflektovaných scén kolektivizace, hlavním cílem tohoto cvičení není primárně seznámit žáky s touto problematikou, ale spíše na této události demonstrovat odlišnost perspektiv a zároveň empatii vůči nositelům těchto perspektiv – pamětníkům. Cvičení tak spíše než minulost reflektuje její obraz v současnosti, způsoby její komunikace na veřejnosti a sociální rozměr této komunikace (potřebu omlouvat eticky sporné jednání, zachování důstojnosti).

V další fázi cvičení (dle chronologie Fáze 2) se žáci zaměří na analytickou práci: srovnání dvou pamětnických perspektiv – komunistického funkcionáře Klepala a velkého sedláka Vachka – v podání jejich dětí – podnikatele Klepala a starostky Novákové. Žáci sledují, jaké informace oba aktéři o kolektivizaci podávají, tyto informace si zaznamenávají a hodnotí je (pomocí otázek v pracovním listu).

Analytická část cvičení je v další fázi vystřídána snahou přiblížit se pochopení postojů historických aktérů. Pomocí rolových her se žáci snaží přiblížit pocitům těchto aktérů a jejich potomků. Tím, že vnášíme do cvičení rodinnou perspektivu, seznamujeme žáky s důležitým sociálním aspektem komunikace minulosti. Žáci by si skrze nutnost formulovat své postoje s ohledem na (imaginární) potomky měli uvědomit, že komunikace minulosti neprobíhá nikdy pouze na bázi minulost-současnost, ale že do ní výrazně vstupuje celá řada sociálních faktorů. Ačkoli tento výstup nebude zřejmě většinou žáků vědomě reflektován, přesto jej považujeme za důležitý. Učí totiž žáky při reflexi pamětnické zkušenosti vnímat i tyto sociální rozměry. Lze také předpokládat, že tato (byť nereflektovaná) zkušenost přispěje k zohlednění sociálních faktorů při komunikaci obecně.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Seznámení s kontextem

Seznámení s historickým kontextem:

- nástup komunistického režimu, systémové změny ve společnosti – jednou z nich je kolektivizace

Seznámení s kontextem hry

- Hráč je v pozici památkáře, který má rozhodnout o osudu staré školy, k níž se váže řada malých příběhů místních obyvatel. Během svého šetření se s těmito osudy setkává.

Seznámení s kontextem postav

- Jarmila Nováková (Vachková): starostka, dcera sedláka, dopadala na ni třídní diskriminace
- Alois Klepal: podnikatel, syn komunisty, za komunistického režimu prominent

Rozdáme pracovní listy.

Fáze 2 10 minut**Rozdílné vnímání kolektivizace****C1.S4** Rozhovor s Jarmilou Novákovou + **C1.S4** Komiks Kolektivizace (obě scény jsou spojené)**E1.S2b** Rozhovor s Aloisem Klepalem II

V rámci tohoto rozhovoru se soustředíme na otázky týkající se jeho otce, pouze ty mají vztah k námi sledovanému tématu.

Žáci si zapisují své postřehy do pracovního listu.

Fáze 3 20 minut**Reflexe: rolová hra o kolektivizaci**

• Pokusíme se o rolovou hru založenou na reprodukci právě vyslechnutých pamětnických perspektiv. Nejprve rozdělíme žáky do dvou skupin a zadáme jim úkol, aby napsali krátký text, ve kterém shrnou celý příběh, který slyšeli. Instrukci pro žáky můžeme formulovat například takto:

Představte si, že jste Klepal nebo Nováková. Jste staří a nemocní. O své minulosti jste se svými dětmi nikdy nemluvili, ale teď máte pocit, že jim ji musíte sdělit. Zkusíte si připravit koncept takové řeči.

• Řekněte svým žákům, ať využijí svůj pracovní list. Na psaní textu jim zadejte max. 10 minut. Na prezentaci výstupů je vhodné změnit dispozice třídy. Vzhledem k emoční náročnosti rolové hry dáme lavice na okraj a vytvoříme prostor pro kruh, ve kterém žáci sedí vedle sebe, ale zády k sobě. Žáci si do kruhu sednou tak, aby vedle sebe vždy seděl žák, který hraje Klepala, se žákem, který hraje Novákovou. Žáci se pak střídají v prezentaci svých zápisků. Instrukce pro vaše žáky může znít třeba takto:

Zkuste prezentovat svoje poznámky. Můžete přečíst třeba jednu větu nebo dvě, a když máte pocit, že to stačí, tak přestaňte a někdo na vás naváže. Třeba váš soused.

Fáze 3 20 minut
alternativní**Reflexe: hodnocení jiné perspektivy**

• Pokud se vám nechce hrát rolové hry, pokuste se se svými žáky o jinou aktivitu. Instruuje je, aby vytvořili komiks podle vzoru C1.S4, ovšem tentokrát z perspektivy Klepala. I v této alternativní fázi se pracuje s rolí, ovšem nikoli veřejně. Vysvětlete žákům, že si musí určit roli, kterou tvoří (oficiální umělec v minulosti, samizdatový umělec v minulosti, umělec v současnosti, novinář), status komiksu (veřejný, soukromý, přístupný pouze rodině, atd.). Žák by tedy měl ztvárnit Klepalův příběh prizmatem zvolené role a času.

- Na tvorbu poskytněte žákům max. 15 minut.
- Po vytvoření komiksu můžete žáky vyzvat, aby kdo chce, tak si vyměnil kresbu se sousedem. Soused pak napíše na komiks krátkou recenzi.
- Uspořádejte výstavku vzniklých komiksů.

Fáze 4 5–10 minut

Vytvořte spolu se svými žáky myšlenkovou mapu shrnující příběh Vachka a Klepala (rodinné poměry, jednání za války a po válce, současné pohledy).

Propojte toto schéma se schématem kolektivizace.

Pracovní list 1 Pamětnické perspektivy (Rozdílné vnímání kolektivizace)

	Nováková	Klepal
Jak vnímají starého Klepala?		
Jak vnímají kolektivizaci?		
Jak hodnotí minulost a současnost?		
Pokuste se jejich postoje shrnout.		
Co si o jejich postojích myslíte? Jak byste hodnotili jejich argumenty?		

Aktivita v kostce

Žáci se seznamují s procesem kolektivizace, především s některými ideologickými figurami, které jej provázely. Analyzují obraz kolektivizace jako sociálního pokroku a obraz kolektivizace jako násilné sociální změny. Všímají si, jakým způsobem tyto obrazy rezonují v kulturní paměti a v pamětnickém diskursu. Posuzují validitu jednotlivých pamětnických vyprávění a jejich vazbu na dobový ideologický narativ. Aktivita pracuje se stejnými materiály jako v aktivita „Pamětnické perspektivy“, sleduje ale jiné vzdělávací cíle.

Didaktické cíle

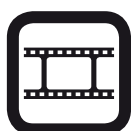
Žáci se seznámí s procesem kolektivizace, pozornost se zaměřuje především na ideologické figury. Žáci vnímají různé postoje historických aktérů během kolektivizace a různé pamětnické perspektivy spojené s touto událostí, všímají si souvislostí těchto narativů s dobovým ideologickým vyprávěním. Žáci hodnotí proces kolektivizace.

Časová náročnost

Příprava učitele: 30 min.

Práce ve vyučování: 40–45 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

C1.S3 Rozhovor s Jarmilou Novákovou

C1.S4 Komiks Kolektivizace

E1.S2b Rozhovor s Aloisem Klepalem II

Další materiály

Další materiály jsou dostupné online na webu Dějepis ve 21. století:

<http://www.dejepis21.cz/kolektivizace>

Filmová ukázka 1: Nátlak (Všichni dobří rodáci, 1968, r. Vojtěch Jasný): 1:55 min.

Filmová ukázka 2: Agitace za vstup do JZD (Cesta hlubokým lesem, 1963, r. Štěpán Skalský): 4:08 min.

Karikatura 1: Kulak a JZD (dobová karikatura, Vesnické noviny Bystřicka, č. 8–9, 24. 2. 1956, s. 3.)

Text: Formy a metody Agitace: reflexe vesničana (Vzpomínky Jana Boštíka)

Metodické podněty

Hlavním cílem cvičení je ilustrovat některé dobové ideologické figury vztahující se k procesu kolektivizace a upozornit na jejich přežívání v některých pamětnických diskurzech. Jarmila Nováková prezentuje perspektivu postižené „kulacké dcerky“, Alois Klepal jako potomek zemědělského tajemníka, který kolektivizaci řídil, je zastánce kolektivizace. Žák se toho z rozhovoru pamětníků o kolektivizaci mnoho nedozví, vlastně jen několik náznaků a hodnocení. Nováková mluví o tom, že „si užila“, nicméně povaha tohoto „užití“ není specifikována, Klepal zase mluví o tom, že „kdo nešel se vsí, musel počítat s následky“.

Absence širokospektrálních informací však není na škodu. Rozhovory simulují pamětnickou praxi, kdy pamětníci „mixují“ postoje, hodnoty, hodnocení, fakta, přičemž se striktně nedrží objektivního a lineárního výkladu. Cílem rozhovorů není dodání informací o kolektivizaci, ale prezentace různých pamětnických perspektiv. Filmové ukázky „zahušťují“ fakty hrubě vystavené koncepty kolektivizace, které žáci získali z analýzy rozhovorů. Tématem je, podobně jako v simulaci, situace rolníků při zakládání JZD, metody a formy agitace, pohled a motivace agitátorů, postoje rolníků vůči této agitaci. Intence první ukázky odpovídá pohledu Novákové, druhá ukázka se snaží ukázat perspektivu zapálených komunistů, částečně tedy koresponduje s Klepalem. Přesto se druhá ukázka od Klepalovy interpretace liší, a to především v názoru na recepci rolníků. Zatímco Klepal sugeruje, že Klepalův postoj sdílela většina vesnice, ve Skalského filmu jsou agitátoři sice vedeni čestnými úmysly a mají solidní sociální základnu, ale v zásadě se s vesnicí mijejí. Cvičení je časově náročné, především druhé video je tak možné zkrátit na polovinu.

Alternativou k využití videa je analýza textu – vzpomínek Jana Boštíka z jedné středočeské vesnice na podobu a formu agitace. Boštík sugestivně zachycuje především dlouhodobost a systematickosti nátlaku, nekorektnost tohoto nátlaku nespočívá tolik v přímých výhrůžkách (jako v komiksu), ale právě v systematické a ohlupující propagandistické mašinérii. Obrazy kolektivizace můžeme zakončit analýzou dobové politické karikatury, která ukazuje na nebezpečí kulaků pro vznikající JZD. Pamětnická vyprávění tak skrze tuto karikaturu budou zasazena do odpovídajícího politického rámce.

Proces postupného zpřesňování historického poznání by měl být zakončen syntetizující diskusí, která může být kombinována s vytvořením myšlenkové mapy kolektivizace, právě v této fázi může učitel dodat ta fakta či souvislosti, kterých si žáci nevšimli.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Seznámení s kontextem

Seznámení s historickým kontextem:

- nástup komunistického režimu, systémové změny ve společnosti – jednou z nich je kolektivizace

Seznámení s kontextem hry

- Hráč je v pozici památkáře, který má rozhodnout o osudu staré školy, k níž se váže řada malých příběhů místních obyvatel. Během svého šetření se s těmito osudy setkává.

Seznámení s kontextem postav

- Jarmila Nováková (Vachková): starostka, dcera sedláka, dopadala na ni třídní diskriminace
  - Alois Klepal: podnikatel, syn komunisty, za komunistického režimu prominent
- Rozdáme pracovní listy.

Fáze 2 10 minut

Rozdílné vnímání kolektivizace

C1.S4 Rozhovor s Jarmilou Novákovou + **C1.S4** Komiks Kolektivizace (obě scény jsou spojené)

E1.S2b Rozhovor s Aloisem Klepalem II

V rámci tohoto rozhovoru se soustředíme na otázky týkající se jeho otce, pouze ty mají vztah k námi sledovanému tématu.

Žáci si zapisují své postřehy do pracovního listu.

Fáze 3 10 minut

Reflexe.

Společná reflexe závěrů formou řízeného rozhovoru.

Fáze 4 10 minut

Následné aktivity – filmové obrazy kolektivizace

Žáci opět reflektují dva postoje vůči normalizaci – v první ukázce tvrdý nátlak na rolníky, aby vstoupili do JZD, v druhé ukázce nadšení agitátorů, které kontrastuje s nezájmem rolníků. Analýza dobové karikatury (Kulak a JZD).

Fáze 4 10 minut
alternativní

Následné aktivity – vzpomínka na agitaci JZD (Boštík)

Analýza dobové karikatury (Kulak a JZD)

Fáze 5 5–10 minut

Reflexe, shrnutí, tvorba myšlenkové mapy

Pracovní list 1A Rozdílné vnímání kolektivizace

	Nováková	Klepal
Jak vnímají starého Klepala?		
Jak vnímají kolektivizaci?		
Jak hodnotí minulost a současnost?		
Pokuste se jejich postoje shrnout.		
Co si o jejich postojích myslíte? Jak byste hodnotili jejich argumenty?		

Pracovní list 1B Filmové obrazy kolektivizace

	Video 1: Nátlak (1:55)	Video 2: Agitátoři (4:55)
Jak jsou zobrazováni rolníci a jak agitátoři?		
Jak vidí celou situaci rolníci, kteří jsou předmětem agitace?		
Jak vidí situaci agitátoři?		
Označili byste tento obraz za pravdivý? Proč?		
Co v obraze chybí?		

Reflexe

Jak se vám na základě vzpomínek a obrazů jeví kolektivizace? Čí vzpomínka je pro vás ve světle filmových obrazů relevantnější? Komu byste dali spíše za pravdu? Novákové, či Klepalovi?